

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4\(40\)-212-222](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4(40)-212-222)

УДК 631.11:336.77

JEL Classification: Q14

Ольга Володимирівна Попело

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та адміністрування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: popelo.olha@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4581-5129>

Артур Віталійович Жаворонок

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

E-mail: artur.zhavoronok@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств. Виокремлено негативні аспекти, які впливають на обсяг фінансування аграрних підприємств. Означено особливості здійснення кредитної політики банківським сектором підприємств аграрного бізнесу. Досліджено стан кредитування підприємств з виокремленням лідерів банківського сектору, які найбільше співпрацюють з аграріями в частині кредитування. Виокремлено основні аспекти фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств, що дозволило окреслити напрями, які сприятимуть збільшенню обсягів кредитування аграрної галузі. Досліджено етапи визначення напрямів кредитування аграрних підприємств з метою підвищення соціальної відповідальності бізнесу та розвитку державних гарантій.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансово-кредитне забезпечення, аграрні підприємства, аграрний бізнес, сільське господарство, сільські території, агропродовольчий комплекс, джерела фінансування, фінансові інструменти, продовольча безпека.

Рис.: 5. Бібл.: 8.

На сьогодні сфера аграрного бізнесу для України є стратегічним орієнтиром забезпечення фінансово-економічного розвитку держави та забезпечення її продовольчої безпеки. У підтримці ефективного функціонування підприємств аграрного сектору важливу роль відіграє вітчизняна банківська система, яка на основі прогресивних механізмів кредитування спрощує доступ до фінансово-кредитних ресурсів для більшості підприємств. Модернізація та розвиток сфери банківського кредитування аграрних підприємств зумовлені насамперед тим, що нині саме агропродовольчий комплекс є підґрунтям забезпечення продовольчої безпеки та надійним джерелом бюджетних надходжень. В умовах децентралізації влади саме аграрні підприємства формують потужний соціально-економічний потенціал сільських територій. Необхідність впровадження нових інструментів та методів фінансування підприємств агропродовольчої сфери пояснюється низьким рівнем інвестиційної привабливості через сезонність продукції та високі ризики неврожайів. У сучасних умовах ситуація є ще складнішою, крім природно-кліматичних умов, безпекові умови функціонування підприємств в Україні також є на низькому рівні через військову агресію з боку росії, що впливає на врожайність культур, можливість їх збору та експорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції та особливості фінансування аграрних підприємств досліджували такі вітчизняні учені, серед яких можна виокремити праці М. Безус, В. Березовик, Б. Данилів, Г. Корнійчук, Л. Кузнєцова, М. Малік, А. Маніло, П. Саблук та інших.

Проте нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, зміна валютного курсу впливають на фінансові інструменти забезпечення кредитування аграрних підприємств, що зумовлює необхідність пошуку нових напрямів їх підтримки.

Мета статті полягає в дослідженні сучасних тенденцій фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Напрями фінансування аграрних підприємств є об'єктом дослідження багатьох фахівців, зокрема Л. В. Кузнєцова розглядає ці питання з позиції важливості агропромислового комплексу для країни та особливостей його функціонування, що обґрунтовує необхідність залучення кредитних коштів. Також авторка приділила значну увагу розробці методології формування системи фінансового забезпечення функціонування аграрних підприємств. Запропонована методологія заснована на необхідності та раціональності поділу системи фінансового забезпечення підприємств на фінансову та кредитну. У дослідженні зроблено акцент на окресленні закордонного досвіду щодо участі держави та банківського сектору в розвитку аграрних підприємств. Особливу увагу було приділено налагодженню взаємодії між підприємствами аграрного та банківського секторів [2].

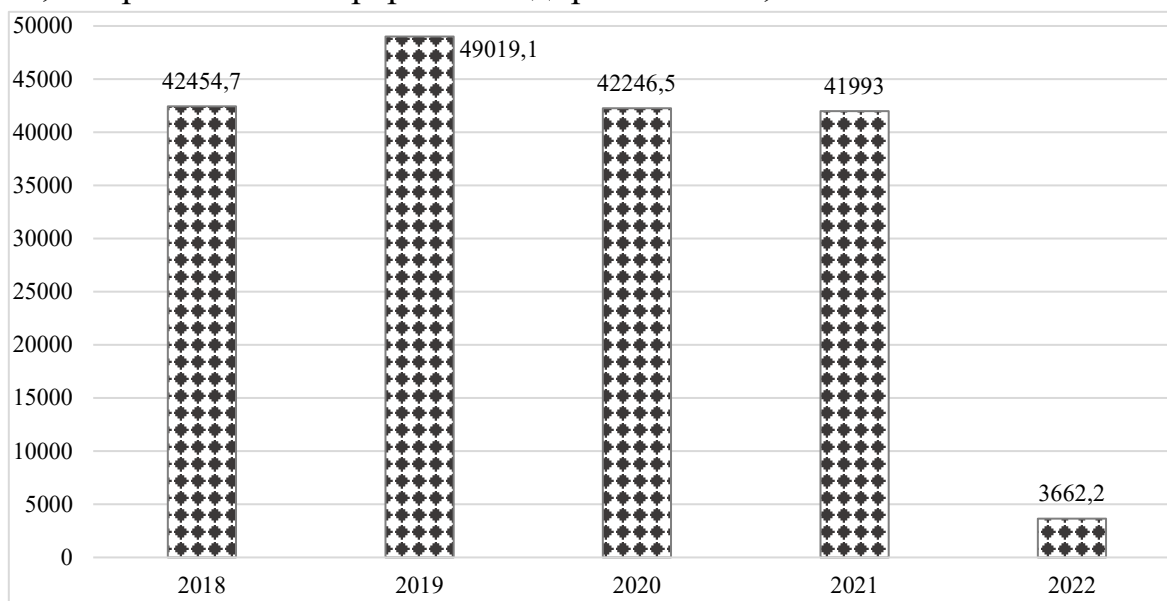
Автор В. Г. Корнійчук розглядає кредитування як основний фактор фінансового забезпечення економічного зростання аграрних підприємств. Автором досліджено механізм кредитного фінансування аграрних підприємств з урахуванням особливостей кожної банківської установи. Складність та невідповідність сучасної нормативно-правової бази співпраці аграрних підприємств та банківських установ потребують удосконалення саме у частині узгодження нормативів до сучасних вимог ринку. Важливо враховувати необхідність інноваційного розвитку та впровадження системи підтримки аграрних підприємств, особливо тих, які запроваджують інновації у своїй діяльності, на основі методів доступності кредитних коштів [1].

В умовах складної безпекової ситуації та зниження рівня промислового потенціалу держави аграрний сектор є більш привабливим для інвесторів, попри наявні ризики. За тих умов, які на сьогодні банки висувають для кредитування аграрних підприємств, досить складно виживати, враховуючи зростання цін на сировину, матеріали, пальне тощо. Такі умови значно зменшують конкурентоспроможність вітчизняних аграрних підприємств як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Доцільно зауважити особливо складну ситуацію на підприємствах малого аграрного бізнесу, які не в змозі забезпечити фінансову спроможність без залучення кредитних коштів. Однією з головних перешкод фінансування малих аграрних підприємств є недостатній рівень кредитного забезпечення,

оскільки такі підприємства зазвичай працюють із залученням додаткових послуг з обробки продукції. Низька платоспроможність та закредитованість галузі викликає недовіру з боку банків щодо кредитування аграрних підприємств. Тому без підтримки держави в частині створення сприятливих умов для фінансово-кредитного забезпечення аграрні підприємства не зможуть повноцінно працювати [3].

Попри складні економічні умови за період 2018-2022 років, обсяги реалізованої продукції сільського господарства у 2019 році в порівнянні з 2018 роком збільшилися на 15,46 % (рис. 1). У 2020 році ситуація погіршилася, обсяги знизилися на 13,8 %, що можна пояснити пандемією COVID-19. У 2022 році в порівнянні з попередніми періодами ситуація виявилася найскладніша, оскільки військова агресія з боку росії призвела до значних втрат продукції у прикордонних регіонах. Більшість територій перебували під постійним обстрілом, частина посівних площ була знищена, що значно вплинуло на загальне зниження обсягів реалізації продукції. Блокування морських портів, через які реалізовувалася продукція сільського господарства, призвело до значного зниження темпів реалізації. Так, у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зниження обсягів продукції сільського господарства, яка реалізована аграрними підприємствами, становило 91 %.

Рис. 1. Обсяги продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (тис. тонн)

Джерело: узагальнено авторами на основі [4].

В умовах нестабільності як зовнішнього, так і внутрішнього середовища велика кількість банків України продовжує надавати кредитні кошти для розвитку підприємств аграрного бізнесу. Так, за період 2021-2024 років в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» було залучено станом на кінець 2023 року 13 981 аграрне підприємство, на загальну суму 44 513 млн грн. Найбільшу кількість кредитів серед аграрних підприємств

було залучено в таких банках України, як АТ «Райффайзен Банк», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Прокредит Банк», АТ «ОТП Банк» та інші (рис. 2).

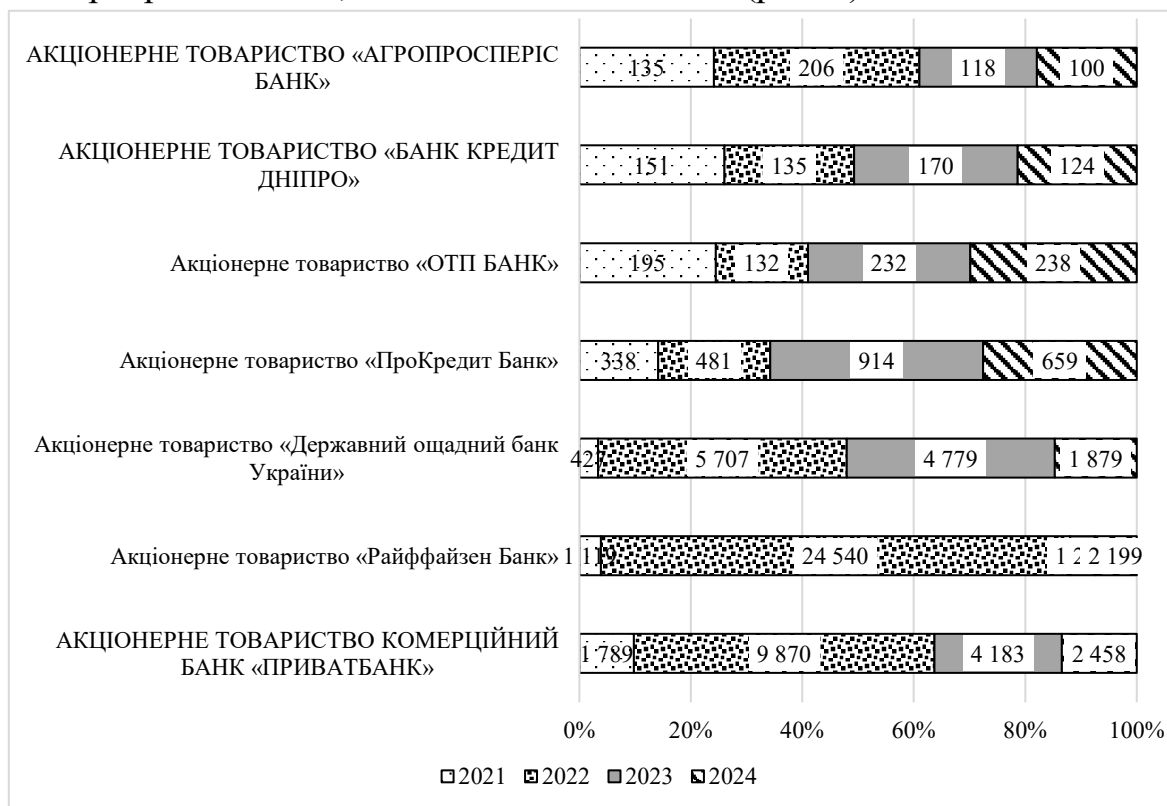

Рис. 2. Тенденції залучення пільгових кредитів аграрними підприємствами (од.)

Джерело: узагальнено авторами на основі [5].

Найбільша кількість аграрних підприємств за досліджуваній період, яка залучала кредитні кошти від банківських установ спостерігалась у 2022 році. Так, у 2022 році в АТ «Райффайзен Банк» залучив 25 540 підприємців аграрного бізнесу для отримання кредитів на розвиток справи. АТ комерційний банк «ПриватБанк» в цьому ж році залучив 9870 суб'єктів аграрного бізнесу. АТ «Державний ощадний банк України» залучив 5707 суб'єктів аграрного бізнесу.

У 2024 році, попри складні економічні умови, аграрний сектор продовжує функціонувати, про що свідчить отримання кредитних коштів для розвитку діяльності. Темпи отримання такої допомоги значно нижчі, ніж в попередніх роках, оскільки більшість аграрних підприємств не мають спроможності розвивати свій бізнес, оскільки не виконали зобов'язання по інших кредитних договорах.

Якщо розглядати у грошовому вимірі, то за 2024 рік було видано кредитів аграрним підприємствам на суму 65 243 млн грн. У 2022 році було видано кредитних коштів на суму 95 467 млн грн (рис. 3).

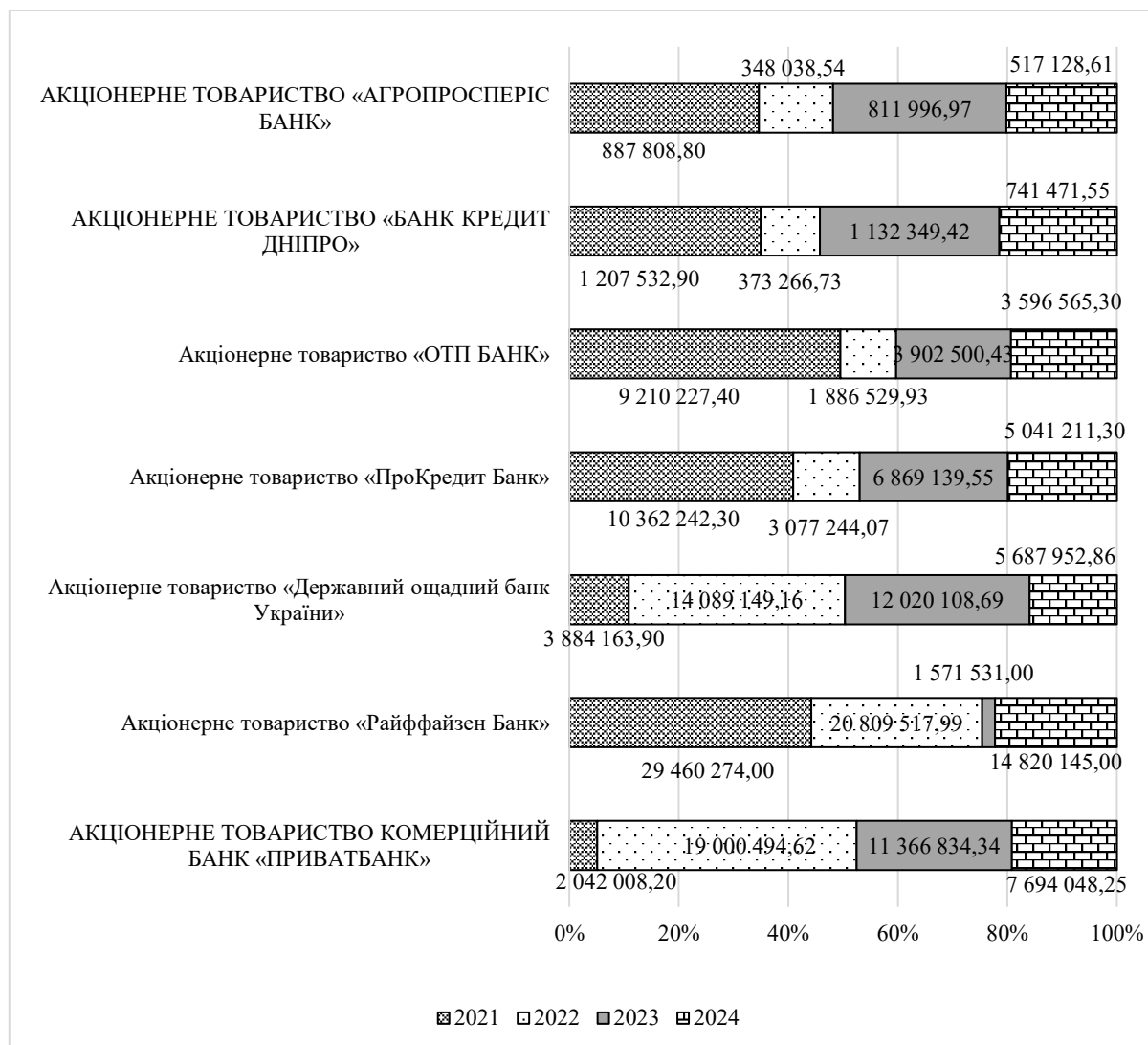

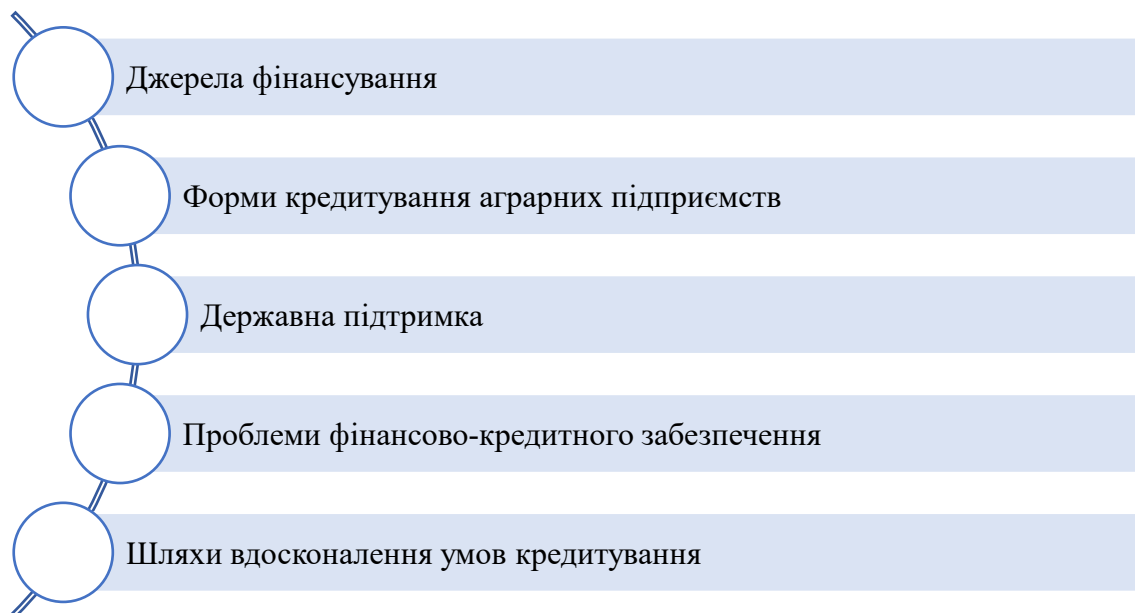
Рис. 3. Динаміка залучення кредитів аграрними підприємствами для розвитку справи за банківськими установами (тис. грн)

Джерело: узагальнено авторами на основі [5]

Аналізуючи період 2021-2024 років, слід зазначити, що у 2021 році найбільше кредитів було видано для аграрних підприємств АТ «Райффайзен Банк» на загальну суму 29 460 млн грн. У 2022 році серед банків, які найбільше видали кредитних коштів для фінансування аграрного бізнесу також лідером був АТ «Райффайзен Банк», який видав кредитів на суму 20 810 млн грн.

У 2023 році серед банків лідерів з видачі фінансових коштів для аграрних підприємств були АТ «Державний ощадний банк України» (12 020 млн грн) та АТ комерційний банк «ПриватБанк» (11 367 млн грн). У 2024 році лідером серед банківських установ щодо видачі кредитів підприємствам аграрного бізнесу став АТ «Райффайзен Банк» з показником 14 820 млн грн. На другому місці - АТ комерційний банк «ПриватБанк» - 7 694 млн грн. Для покращення розвитку аграрного бізнесу важливо на всіх рівнях формувати

такі умови, які б сприяли залученню коштів на розвиток підприємств та дозволяли аграріям виконувати свої фінансові зобов'язання в повному обсязі. Основні аспекти фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств включають: джерела фінансування, форми кредитування аграрних підприємств, державну підтримку, проблеми фінансово-кредитного забезпечення, шляхи удосконалення умов кредитування (рис. 4).

Рис. 4. Основні аспекти фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств

Джерело: систематизовано авторами

Отже, для аграрних підприємств першочерговим питанням є фінансове забезпечення їх діяльності. Залучення коштів з різних джерел дозволяє аграрним підприємствам не тільки здійснювати свою діяльність, але й інвестувати кошти у власний розвиток. Основними джерелами фінансування діяльності аграрних підприємств можна віднести власні кошти з прибутку від реалізації продукції, амортизаційні відрахування, заощадження підприємств; залучені кошти як кредити, позики, лізинг, фінансова допомога; державна підтримка у вигляді програм субсидування, компенсації відсотків за кредитами, гранти; залучення прямих іноземних інвестицій, венчурний капітал.

Для більшості підприємств аграрного сектору важливою є саме державна підтримка, яка створює умови для функціонування підприємств за рахунок надання пільгового кредитування (зниження відсоткових ставок або компенсація частини відсотків). Також вагоме значення має формування фондів із підтримки аграріїв, які сприяють створенню спеціальних програм, що спрямовані на розвиток малих підприємств; надання гарантій та страхування кредитів, що дає певні гарантії від держави для банківських установ при кредитуванні аграрних підприємств [8].

Незважаючи на відповідні кроки з боку держави, бізнес-структур та банківського сектору, для ефективного функціонування аграрних підприємств існують перешкоди, серед яких можна виокремити: високі відсоткові ставки за кредитами, що знижує кількість суб'єктів підприємництва, які можуть собі дозволити виплачувати такі відсотки; обмежений доступ до фінансування малих аграрних підприємств, через низьку спроможність забезпечення кредитування; низький рівень фінансової грамотності серед аграріїв; нестабільність державної підтримки, загальна економічна та політична нестабільність у суспільстві. До основних напрямів вдосконалення фінансово-кредитного забезпечення аграрного бізнесу належать: запровадження довгострокових програм державного фінансування; зменшення відсоткових ставок на основі субсидування; розвиток альтернативних фінансових інструментів (аграрні облігації); розширення доступу до інформації щодо можливостей фінансування бізнесу.

Для збільшення фінансування аграрних підприємств необхідно удосконалити процедуру оцінювання ефективності використання кредитних коштів. Узагальнено алгоритм визначення ефективності використання кредитних коштів наведено на рис. 5.

Для визначення ефективності та цілеспрямованості використання кредитних ресурсів, перш ніж оформлювати кредитні зобов'язання, підприємство повинно оцінити обсяг та структуру позикового капіталу. Наступним етапом є визначення цілей залучення фінансових ресурсів, що сприятиме розумінню установою доцільності, цілеспрямованості та визначення рівня вірогідності їх повернення. Далі визначається потреба аграрного підприємства у фінансових ресурсах, відповідно до цілеспрямованого використання, і залежно від цього, обирається та чи інша установа для кредитування. Після цього визначаються форми та методи кредитування, оцінюється кредитоспроможність самого підприємства, визначається оптимальний вид кредитування. Після отримання фінансових ресурсів здійснюється моніторинг ефективності їх використання, цілеспрямованість залучених коштів та досягнення заявлених результатів. На останньому етапі здійснюється контроль за використанням кредитних коштів. Такі процеси ускладнюються особливістю галузі, яка значно залежна від зовнішніх факторів (природно-кліматичних умов), які впливають на результативність вкладень. Спрогнозувати ефективність та кінцевий результат досить складно, тому потрібно розробляти відповідні механізми, які в довгостроковій перспективі дозволять аграрним підприємствам бути більш стабільними та фінансово адаптованими до несприятливих умов та мінливого безпекового середовища.

Рис. 5. Етапи визначення ефективності використання залучених кредитних ресурсів аграрними підприємствами
Джерело: систематизовано авторами

Подолання окреслених негативних аспектів для аграрного бізнесу неможливе без удосконалення існуючого механізму фінансово-кредитного забезпечення в частині зміни активної та пасивної частки основних засобів, що має вирішуватись за рахунок тісної співпраці між банківським сектором, державою на всіх рівнях та аграрним бізнесом [6]. Також необхідно враховувати регіональні особливості розвитку підприємств аграрного бізнесу, особливо в нинішніх умовах безпекової ситуації прикордонних територій [7], оскільки саме такі регіони потребують унікальної стратегії підтримки бізнесу.

Враховуючи зазначені особливості фінансово-кредитного забезпечення функціонування аграрних підприємств, доцільно зазначити такі аспекти удосконалення існуючих методик:

- необхідність використання кредитних ресурсів у відтворювальному процесі, що є підґрунтям накопичення власного капіталу;
- удосконалення форм організації аграрного бізнесу, що розширить можливості залучення банківських установ для свого розвитку;
- розвиток системи небанківського кредитування підприємств аграрного бізнесу;
- розширення програм державної підтримки аграрного бізнесу з урахуванням потреб та регіонального розподілу;
- активізація співпраці аграрних підприємств та банківських установ на основі оптимальних умов кредитування з урахуванням державних гарантій;
- розробка програм повоєнного відновлення аграрних підприємств, які постраждали внаслідок збройної агресії з боку росії;
- державна підтримка аграрних підприємств в прифронтових регіонах,
- допомога вітчизняним аграрним підприємствам в отриманні міжнародних грантів на розвиток власного бізнесу.

Висновки та пропозиції. На сьогодні аграрний бізнес є основним підґрунтям забезпечення відновлення економіки держави та продовольчої безпеки країни. Попри складні безпекові та економічні умови функціонування, агропродовольчий сектор продовжує свою роботу, забезпечуючи економічне зростання держави. На сьогодні діяльність аграрних підприємств тісно пов'язана з можливістю залучення фінансово-кредитних коштів на власний розвиток. Складні економічні, політичні та безпекові умови призвели до зниження ефективності галузі, особливо в прифронтових регіонах, та територіях ведення активних бойових дій.

Для підтримки та відновлення аграрного потенціалу держави необхідно розробляти відповідні механізми ефективної взаємодії між державою, бізнесом та фінансово-кредитними установами для визначення оптимальних умов надання кредитних коштів та державного гарантування позик.

Забезпечення гарантій з боку держави та бізнесу є важливим інструментом залучення кредитування, оскільки аграрний бізнес, як і інші сфери діяльності, мають певні ризики. Проте аграрні підприємства часто стикаються з ризиками зовнішнього середовища, які складно спрогнозувати та протидіяти ним, що знижує їхній потенціал кредитоспроможності.

Список використаних джерел

1. Корнійчук Г. В. Теоретичні основи кредитного забезпечення як фактора економічного зростання сільськогосподарських підприємств / Г. В. Корнійчук // Облік і фінанси. – 2014. – № 4. – С. 103-107.
2. Кузнєцова Л. В. Банківський кредит як джерело фінансового забезпечення розвитку АПК України / Л. В. Кузнєцова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 9-1, ч. 1. – С. 183-186.
3. Лупенко Ю. О. Банківське кредитування аграрного сектору економіки / Ю. О. Лупенко, С. В. Андрос // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2019. – № 16 – С. 196-207.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu>.
6. Поліщук Н. В. Фінансово-кредитне забезпечення сільського господарства: стан та тенденції розвитку / Н. В. Поліщук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – № 15. – С. 86-90.
7. Попело О. В. Регіональні особливості інфраструктурного розвитку сільських територій в період повоєнного відновлення / О. В. Попело, О. В. Перепелюкова // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2024. – № 2 (38). – С. 115-124.
8. Розподіл дотацій у агросекторі за останні три роки. Агрополіт - гаряча агрополітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/952-derjavnapidtrimka-apk-za-2019-202>.

References

1. Korniychuk, G.V. (2014). Teoreticni osnovi kreditnogo zabezpechennya yak factora ekonomichnogo zrostaniya silskogospodarskih pidpriemstv [Theoretical foundations of credit provision as a factor of economic growth of agricultural enterprises]. *Oblik i finansy – Accounting and Finance*, (4), 103-107.
2. Kuznetsova, L.V. (2014). Bankivski kredit iya dgerelo finansovogo zabezpechnya rozvitku APK Ukraini [Bank credit as a source of financial support for the development of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Scientific Bulletin of Kherson State University – Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 9-1(1), 183-186.
3. Lupenko, Y.O. (2019). Bankovske kredituvaniya agrarnogo sektoru ekonomiki [Andros S.V. Bank lending to the agricultural sector of the economy]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI» – Economic Bulletin of the Kherson State University "KPI"* (pp. 196-207).
4. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). <https://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Ofitsiyni sait Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. (n.d.). <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu>.
6. Polishchuk, N.V. (2017). Finansovo-kreditne zabezpechnie silskogo gospodarstva stan ta tendncii rizvitku [Financial and credit support of agriculture: state and development trends]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, (15), 86-90.
7. Popelo, O.V., Perepelyukova, O.V. (2024). Reguonalni osoblivosti infrastruktornogo rozvutku silskih teritorii v period povoennoho vidnovleniya [Regional features of infrastructural development of rural areas during the period of post-war recovery]. *Problemy i perspektvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (2(38)), 115-124.

8. Rozpodil dotatsii u ahrosektorovi za ostanni try roky. Ahropolit - hariacha ahropolityka [Distribution of subsidies in the agricultural sector over the past three years. Agropolit - hot agricultural policy]. (n.d.). <https://agropolit.com/spetsproekty/952-derjavnapidtrimka-apk-za-2019-202>.

Отримано 17.11.2024

UDC 631.11:336.77

Olha Popelo

Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Department of Management and Administration
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: popelo.olha@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-4581-5129>

Artur Zhavoronok

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public,
Corporate Finance and Financial Intermediation
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine)
E-mail: artur.zhavoronok@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

CURRENT TRENDS OF FINANCIAL AND CREDIT SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

The article examines the peculiarities of financial and credit provision of agricultural enterprises. The negative aspects that affect the amount of financing of agricultural enterprises are singled out. The peculiarities of the implementation of credit policy by the banking sector of agrarian business enterprises are identified. The state of crediting of enterprises was studied, with the leaders of the banking sector, who cooperate the most with agrarians in terms of crediting, singled out. The main aspects of financial and credit provision of agricultural enterprises were highlighted, which made it possible to outline the directions that will contribute to the increase in the volume of lending to the agricultural sector. The stages of determining the directions of lending to agricultural enterprises with the aim of increasing the social responsibility of business and the development of state guarantees have been studied.

Taking into account the considered features of financial and credit support for the functioning of agricultural enterprises, the following aspects of improving existing methods will be noted: the need to use credit resources in the reproduction process; improvement of the forms of organization of agrarian business; development of the system of non-bank crediting of agrarian business enterprises; expansion of state support programs for agrarian business taking into account needs and regional distribution; activation of cooperation between agricultural enterprises and banking institutions on the basis of optimal lending conditions, taking into account state guarantees; development of post-war recovery programs for agricultural enterprises that suffered as a result of armed aggression by Russia; state support of agricultural enterprises in the frontline regions, assistance to domestic agricultural enterprises in receiving international grants for the development of their own business.

It has been proven that today agrarian business is the main basis for ensuring the restoration of the state's economy and the country's food security; the activity of agricultural enterprises is closely related to the possibility of attracting financial and credit funds for their own development. It was established that the difficult economic, political and security conditions led to a decrease in the efficiency of the industry, especially in the frontline regions and the territories of active hostilities. It is noted that in order to support and restore the agricultural potential of the state, it is necessary to develop appropriate mechanisms for effective interaction between the state, business and financial and credit institutions to determine the optimal conditions for providing credit funds and state loan guarantees.

Key words: financial support; financial and credit support; agrarian enterprises; agrarian business; agriculture, rural areas; agro-food complex; sources of financing; financial instruments; food security.

Fig.: 5. References: 8.